

—≡ Ս Ի Ո Ն ≡—

ԻԳ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1949

≡ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ ≡

ԹԻՒ 9

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԱՆԽԻՂՃ ԶԳԱՅՍՈՒՆՔ

Բ.

«Վերսիկն յանկրւած»...

«Գէշը եօթը շապիկ ունի, եօթն ալ ուրիշներուն հագցնել կ'ուզէ», կ'ըսէ մեր իմաստուն ժողովուրդը: «Արեւելք»ի խմբագիրը Քհէշներու շապիկ» մեզի հագցնելէն ու իր ձեռնագրութեան շան քաւովը կարդալէն վերջ, մեզ հոգեւորականներս «պորտաբծութեան» արհեստով կ'որակէ. մի՛ վարմանաք հոգեւորական գործերու իր այս հեղինակութեան, վասնզի ան տարիներէ ի վեր Հայ եկեղեցւոյ քահանայութեան պատրաստուիլ կ'ուզէ. հետեւաբար Տիրոջ տունը ամբարիշտներէն խարազանով մաքրելու իր այս կերպը՝ «Տէրունական» ըլլալով հանդերձ, ապագայ բարւօք ծառայութեան և անստորիւր կոչումի խոստում մը կը թուի ըլլալ: Անոր համար է որ մեր այս նորընծան, զգալով ինքզինքը պահ մը քառասունքի իր զգաստ օրերու մէջ արդէն, անցեալ տխուր վերյիշումներէն խթանուած... «ետիս կորիւր սատանայ» կը պուռայ բոլոր անոնց՝ որոնք վեղար մը ունին իրենց գլխուն և որոնք չուզեցին ընդունիլ մանաւանդ, իր դերն ու ասպարէզը միշտ և դիւրին փոխել ուզող այս «արժանաւոր» նորընծան:

Տակաւին մեր «սրբակրօն»ը շայլամի նման իր զլուխը աւազին մէջ թաղած, 'կը խօսի Ճայ հոգեւորականի» նկարագրին, կոչումին ու դերին շուրջ, գալու և յանգելու սրբապիղծ անուանարկումի մը, յայտարարելով հայ հոգեւորականութիւնը, գործիք «մութ և սև ուժերու», որ թարգմանի Զեկայի: Ահ երիցս վատարան ինչ լաւ կը կատարես դերդ, ինչպէ՞ս կ'ուզես քսել հայ եկեղեցականութեան մարտիրոս ճակատին մուր մը, զոր մեր թշնամին պիտի չուզէր ընել: Իզո՞ւր պատէ պատ կը նետուիս, հովովելով նկարագիր, կոչում, նախանձախնդրութիւն և նման խել մը բառեր, առանց կարենալ բմբռնելու անւտարակոյս զանոնք, վասնզի էութեանդ ապաւարոյ և մութ պրիմակէն այդ բառերը՝ չեն կրնար իրենց ճշգրիտ արժէքներուն վերածուիլ:

Հայ եկեղեցականութիւնը զործիք Զեկայի, հին զուռնայ, ժանգոտած գէնք, և անխիղճ մտածում: Հայ եկեղեցին անբարոյ, անհաւատ և հակաժողովրդական: Մեր ամենաոխրերիմ թշնամիները, Հայ եկեղեցւոյ՝ հայ ազգային ինքնակացութեան զործին մէջ ունեցած արժէքին շատ աւելի իրազգած, ուժգին զարկած են յաճախ անոր, բնաւ չեն մտածած բազայն զայն ներկայացնել այնպէս՝ ինչպէս կը ժպրհի ընել այս անխիղճ վերագրումներուն հեղինակը: Վասնզի մեր թշնամիները շատ լաւ գիտէին, և գիտեն տակաւին, թէ ինչ ոյժ կը ներկայացնէ եկեղեցին հայ ժողովուրդի գոյութեան և մշտնջենաւորման համար:

Այո՛, տկար է այսօր Հայ եկեղեցին, ինչպէս տկար ենք մենք բոլոր ազգովին, արմատախիլ նետուած Սփիւռքի հովերուն, սակայն երբեք վատ և զործիք չար ուժերու և ընդունակ ազգադաւ զործունէութեանց, ինչպէս կը ժպրհի յայտարարել «Արեւելք» խմբագիրը: Ահա թէ ինչո՞ւ Քիւսաւարին մէջէն լսուած հայուհի, և մօրացած ճահիճներէ ցայտած կեղտեր» որակեր էինք իրաւամբ իր արտայայտութիւնները:

Պէտք է զիտնալ խոնարհիլ սա մեծ ճշմարտութեան առջև, թէ ողջ է Հայ եկեղեցին, վասնզի չէ մեռած ազգը: Շատ բան կորսնցուց ան իբր ոյժ և իբր թիւ, բայց քիչ չէ նաև այն ինչ որ իրեն կը մնայ դեռ Աստուծով. իր կեանքը նախ՝ յանձին հայ ժողովուրդին, իր միտքը՝ յանձին հայ մտաւորականութեան և մշակոյթին. իր սիրտը՝ յանձին բոլոր իր հաւատաւոր զաւակներուն, իր կամքը՝ որ կը յայտնուի ամենուրեք, ըլլայ Մայր Հայրենիքին՝ ըլլայ Սփիւռքին մէջ: Այո՛, տկար է Հայ եկեղեցին, ինքզինքը ամբողջապէս բաժնած ըլլալուն համար իր զաւակներուն, բայց երբեք վաս և թոյլ կամակասարք՝ «մութ և սև ուժերու»:

«Արեւելք» վարձկանքը թուք և թոյն կը տեղայ մեր հասցէին, որովհետեւ մենք մեր սրտնեղութիւնն ու զգուանքը յայտներ էինք իր հայու անվայել վերագրումներուն, Հայ եկեղեցւոյ և անոր եռամեծար ներկայացուցիչներուն հանդէպ, յայտարարելով թէ «Կարելի չէ չշինել, չգարհուրիլ, չաւարել ի տես և ի լուր, (մեր իբր թէ), անորակելի, փողոցային վերագրումներուն»:

Ա՛ տժգոյն լարախաղաց և պարկեշտասուն մանկաւիկ, յանուն խարդախ ու երիցս ծախուած էութեանք կը հարցնենք քեզի, կը հաւատա՞ս բոսճներուդ, ու մասաւանդ կը կարծե՞ս թէ կան իրապէս հայեր, որոնք կրնան հաւատալ անորակելի և անդիմադիծ սուտերուդ, որոնք «Արեւելք» ծանօթ վեց խմբագրականները կը կազմեն: Զրպարտութեան ու սուտի թոյլին չուանը որքան ալ երկար ըլլայ, ջրհորի շուրին չհասած, սահմանուած է կտրելու ուշ կամ կանուխ:

Տակաւին յիշելու համար իր շունթալից փաստերը, «Արեւելք» խմբագիրը իր թառէն վար ինկած հաւու նման, թափահարելով իր թեւերը, կը կանչէ անմտօրէն, «ո՞վ թալանեց էլմիածին, ո՞վ սպաննեց Խորէն կաթողիկոսը, ո՞վ աֆրոն յայտարարեց կրօնքը, իբր թէ Սիոն-ը պատասխանատու է՝ դա՞մ ըլլայ անոնց: Անմիտ կաշաղակ, ոստէ օստ ցատկելու փոխարէն, պարկեշտութիւնը ունեցիր անդարդաւանալու Սիոն-ի վերագրումներուն, որոնք այսպէս մօտիկը կը բերեն քեզ անոնց՝ որոնց ամբաստանագիրը կը փորձեն կարգալ իբր թէ հայ եկեղեցականութեան հաշուին:

Ու լայնելով սահմանները իր ամբարշտութեան, «Արեւելք» վարձկանք

կը հարցապնդէ մեզ, թէ «ինչո՞ւ և ինչպէ՞ս Մուրճ-Մանգաղի պաշտամունքին հրաւեր ուղղելու ապարարչութիւնը մուտք գործեց հայ եկեղեցականութեան շարքերէն ներս»։ «Ինչո՞ւ և ինչպէ՞ս հայ հոգեւորականութիւնը կրօնքը հաշտեցուց Բոլշեւիզմին հետ»։

Նորէն կը կրկնենք, դուն երիցս զարեւի աւարած, ե՞րբ, ո՞ր երկրամասին մէջ, լայնութեան կամ երկարութեան ո՞ր աստիճանաչափին ներքեւ, հայ եկեղեցականութիւնը երբեւիցէ եղած ըլլայ այնպէս՝ ինչպէս կը ժպրնիս յայտարարել այսքան վատօրէն։ Այո՛ ժա՞մանակին հայ եկեղեցականութեան դոյզն փոքրամասնութիւն մը, քանի մը անհատներէ միայն բաղկացած, տարուեցաւ Ազատ Եկեղեցիի կոչուած վատառողջ շարժումէն, ընդդիմադիր կեցուածք մը ունենալու Մայր Աթոռոյ հանդէպ, մզուած առաւել չափով անձնական շարժառիթներէ, ինչպէս դուք և ձեզի պէսները կ'ընեն այսօր նոյն ոգիէն և շարժառիթներէն մզուած։ Աօ մը մարդոց ախտաւորեալ կամէութենէն ծնած «Ազատ Եկեղեցի»ի արկածը վերադրել Հայ եկեղեցիին, սրբապղծութիւններու և վատաբանութեանց գերազոյնն է։ «Ազատ Եկեղեցի»ի վէրքը փտախաի նոր ձեւով մը կը փորձուի սակայն մեր եկեղեցիի մարմինն վրայ, այս անգամ Սփիւռքի մէջ, ու մենք գիտենք թէ որոնց ջանքերով ու մանաւանդ ի՞նչ կերպերով։

Հոս կարեւոր ճշտում մը սակայն, «Արեւելք»ի անորակելի խմբագիրը իր լրբարանութեանց վերջաւորութեան կը խօսի՝ յանուն Դաշնակցութեան, զայն հակադրելով Քրեմլինի։ Հետեւաբար կը հարցնենք, առանց յետին մտածողութեան և յաւակնութեան, «Արեւելք»ի Խմբագրութեան, թէ յօժարամտօրէն կը բաժնէ՞ իր ցաւազար խմբագրի բոլոր արտայայտութիւնները։ Իրե՞ն համար ևս հայ եկեղեցականութիւնը դաւաճամ է, ծախուած մութ եւ սեւ ուժերու, որ կը ջանայ եւ կը նիւթէ միայն ու միայն ի հեճուկս մեր ազգային շահերուն։

Ստիպուած ենք ընելու այս հարցումը, որովհետեւ չենք կրնար հաւատալ որ ազգային կուսակցութիւն մը կրնայ այսկերպ խորհիլ, ու տակաւին իր ազգային զգացումներով մեզի ծանօթ կուսակցութեան մը օրկանը, որպիսին է «Արեւելք», թոյլ տայ որ ապարարչ անձեր շահագործեն իր բեմը, իջեցնելու համար զայն անխիղճ ու ազգադաւ զրպարտութիւններու։ Եւ այս բոլորը անոր համար, որպէսզի չայլայի հաւատքը Հայ եկեղեցւոյ, հազարաւոր անմեղ ու միամիտ հոգիներու մէջ։ Այս տողերը փոխադարձ պարսաւներ չեն, այլ արդար ցատու մի դոյզն արտայայտութիւններ անոնց կողմէն՝ որոնք սովորութիւն չունին վարելու իրենց նաւակը առանց դեկի, ինչպէս կ'ընէ «Արեւելք»ի երիցս անիծեալ վատաբանը։

Այլապէս ասկէ աւելի չենք կրնար զբաղիլ ծնունդէն ողբերգութիւններով։ Սրոն ախտաբանական գննութիւններու և անդրադարձումներու բեմ մը չէ, ոչ ալ մեր օրերու պրոպագանդէն կամ աւագանը, կարգ մը ծանօթ և այլ ախտերով վարակուածները բուժելու և մաքրելու համար։ Կը սպասենք «Արեւելք»ի պատասխանին, լսելու անհրաժեշտ լուսաբանութիւնները և ըսելու, եթէ անհրաժեշտ է, մեր բուն ըսելիքը։